

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 38 (1189) 17 ВЕРАСНЯ 2014 г.

17 верасня 1939 года - 75 гадоў назад беларускія землі ўз'ядналіся ў адно цэлае

Паход Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь і Украіну, сав. гіст. вызваленчы паход Чырвонай Арміі, вераснёўскі паход Чырвонай Арміі (1939) - вайсковая аперацыя СССР супраць Польшчы, праведзеная 17-28.9.1939, якая мела мэтай заніцце землі ў Заходняй Беларусі і Украіны, у адпаведнасці з падзелам сфераў упływu паміж СССР і Германіяй паводле дамовы ад 23.8.1939. Аперацыя праводзілася ў час, калі на тэрыторыі Польшчы адбываліся ваенныя дзеянні 2-й сус. вайны, але фармальная СССР у вайну тады не ўступаў, а аперацыя значалася як "мера савецкага ўраду па абароне інтэрсаў беларускага і ўкраінскага народаў".

7 верасня на сустрэчы з кіраўніцтвам Камінтарні I. Сталін акрэсліў сваё стаўленне да Польшчы наступным чынам: "Знічненне гэтай дзяржавы ў цяперашніх умовах значыла б адной буржуазнай фашысц-

ISSN 2073-7033

9 772073 703003 >

кай дзяржавай менш! Што дзрннага, калі ў выніку разгрому Польшчы мы распаюдзім сацыялістычную сістэму на новыя тэрыторыі і насельніцтва?"

9 верасня, пасля таго як вермахт захапіў Варшаву, наркам К. Варашыла і кіраўнік Генштаба Б. Шапашнікаў падпісалі загад № 16633 Ваеннаму савету Беларускай асобай ваеннай акругі, дзе адзначалася, што трэба да канца 11 верасня 1939 г. схавана сканцэнтравацца і быць гатовым да вырашальнага наступлення з мэтай малянкамі ударами разграбіць супраць ныя войскі праціўніка

16 верасня В. Молатаў падчас сустрэчы з В. фон Шуленбургам паведаміў пра афіцыйную пазіцыю савецкага ўраду: "...польская дзяржава распалася і болей не існуе, таму анулююцца ўсе дамовы, заключаныя з Польшчай; трэція краіна могуць пастррабаваць здабыць карысць з існага хаосу; Савецкі Саюз лічыць сваім абавязкам умяшаша для абароны сваіх украінскіх і беларускіх братоў і даць магчымасць гэтаму неіншасліваму насельніцтву працаўваць спакойна".

У той жа дзень Ваенны савет БССР выдаў загад № 005,

дзе войскам Беларускага фронта загадвалася перайсці ў наступленне і "вызваліць" народ Заходняй Беларусі.

Вынікам аперацыі сталі хуткая і лёгкая перамога СССР над ужо аслабленай, палітычна і вайскова, Польшчай, далученне землі ў Заходняй Беларусі і Украіны да БССР і УССР, падпісанне новага савецка-германскага дагавора (28.9.1939).

Фармальная аўтадыннне Беларусі адбылося толькі амаль праз два месяцы пасля "вызвалення". А фактычна

яшчэ пазней, можна сказаць, толькі пасля вайны, бо спачатку прац старую мяжу не дазволілі вольнага перамышчэння. Старую мяжу па-ранейшаму моцна ахоўвалі пагранвойскі і НКУС. Атрымліваеца, што паспаліты люд здзімей большую магчымасць перасякаць былога савецка-польскую мяжу толькі пры германскай акупацыі.

29 кастрычніка Народны сход Заходняй Беларусі прыняў дэкларацыю пра ўваходжанне яе ў склад БССР. 2 лістапада 1939 г. туго "просьбу" афіцыйна задаволіў Крэмль, што толькі потым (!), 14 лістапада, прадубліраваў Вярхоўны Савет БССР.

Вікіпедыя.

130 гадоў з дня нараджэння Фабіяна Абрантовіча

Фабіян АБРАНТОВІЧ (псеўданім у друку Фабіч); 14 верасня 1884, засценак Вераскоўшчына, Наваградскі павет - 2 студзеня 1946, Москва) - каталіцкі манах-марыянін і святар усходніяга абраду, прэлат Менскай і Пінскай капітул, архімандрыт, місінэр, рэлігійны і культурна-грамадскі дзеяч, педагог. Доктар філасофіі (Кatalіцкі ўніверсітэт у Лёвене), магістр тэалогіі. Паходзіў з мяшчанскаі сям'і Яна і Юліі (дзяючою. Кашыц), жыхароў Наваградка.

Скончыў Наваградскае гарадскосе вучылішча, потым Магілёўскую духоўную каталіцкую семінарыю ў Пецярбургу; пасля яе заканчэння паступіў у Мітрапалітальную духоўную каталіцкую акадэмію (1906). Працягваў вучобу ў Каталіцкім універсітэце ў г. Лёвен (1912-1914), дзе абараніў доктарскую дысертацыю па філасофіі.

Выкладаў Закон Божы ў пецярбургскіх навучальных установах (Імператарскае вучылішча правазнаўства, Імператарскае камерцыйнае вучылішча, Кадэцкі корпус імператара Аляксандра II, Марыінскі і Паўлаўскі інстытуты). Законаўчыцель прыватнай мужчынскай гімназіі пры рымска-каталіцкім касцёле Св. Кацярыны ў Пецярбургу (з 9.12.1910). Прафесар духоўной каталіцкай семінарыі ў Петраградзе (1.9.1914), дзе выкладаў філасофію, сацыялогію і спевы. Адначасова выконваў абавязкі законавучыцеля ў Петраградскай Канстанцінаўскай жаночай гімназіі пры Імператар-

скім жаночым інстытуце. Пазней выкладаў Закон Божы ў 12-й Петраградской гімназії.

Пасвечаны ў святыяры (9.11.1908). Быў камандзіраваны Адміністратарам Магілёўскай архідыяцэзіі біскупам Э. Ропам у Менск (30.4.1918).

Абраны рэктарам Менскай духоўнай каталіцкай семінарыі, пасля яе эвакуацыі ў Наваградак і пазней у Пінск - яе выкладчык.

3 1926 г. - у

Ордэне айцоў марыянаў у Другім Узічальваў каталіцкую місію ўсходніяга абраду ў Маньчжурый і Кітаі (1929-1938). Экзарх Харбіна. Уздельнічаў у пасяджэннях Генеральнай камітэта ў Рыме.

З беларускім нацыянальна-рэлігійным рухам звязаны з часоў вучобы ў Пецярбургу; уваходзіў у культурна-асветны гурток беларусаў-клерыкаў. Адзін з арганізатаў і ўдзельнікі 1-га з'езду беларускіх каталіцкіх святараў

(Менск, 24-25.5.1917), дзе выступіў з рэфератам "Справа прасветная". Член саюза ксяндзоў-беларусаў. Разам з Л. Хвецькам заснаваў Хрысціянскую дэмакратычную злучнасць, быў адным з яе кіраўнікоў у Менску. Шырока выступаў у беларускіх перыядычных рэлігійных выданнях ("Крыніца", 1917-1920, Петра-

град-Мінск-Вільня; "Хрысціянская думка", 1928-1929, Вільня). Сябар Рады Часовага Беларускага нацыянальнага камітэта ў Менску (з верасня 1919). Уваходзіў у склад дэлегацыі беларускіх дзеячоў, якую 19.9.1919 прыняў у Менску Ю. Пілсудскі. Планавалася, што ў Міністэрстве замежных спраў Беларускай Народнай Рэспублікі атрымае пасаду кіраўніка Місіі ў Рыме.

Жыў у Пецярбургу (да 1912 і з 1914), Лёвене (1912-1914), Менску (з 1918), Польшчы (да 1929 і з лета 1939), Маньчжурый (1929-1938). У канцы верасня 1939 быў арыштаваны савецкімі органамі бяспекі і больш за 5 гадоў праўёў у зняволенні. Памёр ад катаванняў у Бутырскай турме. Месца пахавання невядома.

Вікіпедыя.

МІКОЛУ ДЗІКЕВІЧУ - 90

Мікалай Мікалаевіч ДЗІКЕВІЧ нарадзіўся 20 верасня 1924 г. у в. Дзітрыкі Беліцкай гміны Лідскага павета Наваградскага ваяводства. Да 1936 г. вучыўся ў Дзітрыкайскай чатырохкласнай школе, у 1939 г. закончыў Ганчарскую паўшкіхную школу, у 1945 г. - Лідскаскую педвучылішча, пачаў настаўніцкую працу. Служыў у арміі (1946-1947). Закончыў Менскі інсты-

тут фізічнай культуры (1955). 46 гадоў працаўваў настаўнікам у школах Лідчыны - Цыбэрскай, Дзітрыкайскай, Папернянскай, Ганчарскай, Нёманская, да 1993 г. З іх - 44 у Нёманская (Сялецкай). Узнагароджаны медалямі "За доблесную працу" (1970), "За працоўную доблесць" (1981).

Аўтар краязнаўчых кніг "Дзітрыкі. Згукі заснулай цывілізацыі" (200 стар.). "Сялец. Прынёманская рэчаіснасць" (294 стар.).

(Пра Міколу Дзікевіча чытаць на ст. 3.)

Прэзентацыя першых двух тэстай па беларускай мове як замежнай

Вечарам 25 жніўня ў Менску адбылася прэзентацыя першых дзвюх кніг цыклу "Тэст па беларускай мове як замежнай" - па пачатковым і базавым узроўнях валодання беларускай мовай як замежнай. Кніжкі выдадзены рэспубліканскім грамадскім аб'яднаннем "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" неўзлікім накладам - па 100 паасобнікаў кожная.

Аўтары-складальнікі кніжак - выкладчыкі шэрагу вышэйшых навучальных устаноў краіны - Белдзяржуніверсітэта, Менскага дзяржаўнага лінгвістычнага юніверсітэта і Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага юніверсітэта Вольга Барысенка, Ларыса Кныш, Уладзімір Куліковіч, Алеся Літвіноўская, Таццяна Рамза і Аксана Семянькевіч. Яны падрыхтавалі выданні сумесна з сябрамі ТБМ, якое ініцыявалі гэты праект.

Як адзначалася на прэзентацыі, кніжкі з'яўляюцца першай у Беларусі спробай стварэння цыклу з шасці пробных тэстай для ацэнкі валодання беларускай мовай як замежнай на розных узроўнях - ад элементарнага, побытавага да дасканалага. Выданні - складнік вялікага навучальна-метадычнага комплексу "Сертыфікат беларускай мовы як замежнай". Тэсты рыхтаваліся на аснове Агульнаеўрапейскіх кампетэнций валодання замежнай мовай: вывучэнне, выкладанне, ацэнка (CEFR). У лістападзе 2001 года Савет Еўразіі прыняў рэзалюцыю, у якой рэкамендаваў CEFR У якасці асновы для стварэння нацыянальных сістэм ацэнкі моўнай кампетэнцыі.

Актуальнасць гэтай працы выклікана шэрагам акаўнічнасці. На сёня ў многіх краінах свету ёсьць распрацаваныя сістэмы ацэнкі ведаў нацыянальных моў. Прычым, гэта тычыцца не толькі краінай - сябраў Еўразіязу, але і іншых міждзяржавных утварэнняў. Так, у нядыўна створаным Мыштным звязе (у які ўваходзіць Беларусь) і Расія, і Казахстан маюць распрацаваныя і за-

Беластоцкім і Варшаўскім універсітэтах (Польшча), у Пражскім універсітэце (Чэхія), а таксама ў Еўрапейскім гуманітарным універсітэце (Вільня, Літва), дзе навучаюцца замежныя студэнты. Пасля ацэнкі тэстай замежнім экспертамі па гэтым праблеме запланавана правядзенне міжнароднай наўкукова-практычнай канферэнцыі, а на працягу некалькіх наступных гадоў - падрыхтоўка і выпуск шэрагу падручнікаў па беларускай мове для іншаземцаў.

Мяркуеца, што тэсты стануть крытэрыем для ацэнкі ўзроўню валодання беларускай мовай замежнімі дыпломатамі, гісторыкамі, бізнесменамі, журналістамі, культу-

ролагамі, палітологамі, навукоўцамі-гуманітарыямі, каб яны маглі займаць пэўную пасаду, а таксама для замежных студэнтаў, якія вывучаюць беларусскую мову, і мігрантаў, якія пасяліліся на Беларусі і хочуць атрымаваць від на жыхарства ці грамадзянства.

Астатнія чатыры кніжкі тэстай кіраўніцтва грамадскага аўяднання збіраецца выдаць да XII з'езду ТБМ, які ад-

ТЭСТ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

СЯРЭДНІ ЄВРОПЕЙСКІ АГУЛЬНАЕ ВАЛОДАННЕ

будзеца ў Менску 26 кастрычніка бягучага года.

Марат Гаравы.

Ад рэдакцыі. Пакуль матэрыял рыхтаваўся да друку, выйшла трэцяя кнішка "Тэст па беларускай мове як замежнай" для сярэдняга ўзроўню.

На здымках:

1. Каардынатар выдання, першы намеснік старшыні ТБМ Алена Анісім.

2. Аўтары-складальнікі тэстай (злева направа) Вольга Барысенка, Аксана Семянькевіч (абедзве - Менскі дзяржаўны лінгвістычны юніверсітэт) і Алеся Літвіноўская (амбасада Швеціі).

3. Першыя тры кніжкі тэстай па беларускай мове як замежнай.

Не стала Пятра Марцаўа

Вядомы беларускі журналіст і выдавец **Пётр Марцаўа** памёр вечарам 13 верасня ў адным з менскіх шпіталёў, не прыходзячы ў прытомнасць, ад вострага лейкозу на 53-м годзе жыцця.

Нарадзіўся ў 1962 годзе. Скончыў філалагічны факультэт БДУ (1984). Быў вымушаны звольніцца з пасады стаўрішага рэдактара БелТА пасля ўздзелу ў мітынгу ў Курпатах. Быў уласным карэспандэнтам штотыднёвіка "Коммерсант" па Беларусі, дырэктарам карпункта "Коммерсант" і агенцтва "Постфактум" (1991 - 1993).

У 1992 г. пачаў займацца прадпрымальніцкай дзейнасцю: выдаваць газету "Беларуская деловая газета", што тыднёвік "Імя". У сакавіку 2006 г. выхад "Беларускай деловай газеты" быў спынены ў связі з забаронай на яе друк у беларускіх друкарнях і распаўся ў працьве "Белпошты" і "Белсаюздрук".

Прадусар і адзін з аўтараў сцэнару дакументальнага фільма "Звычайны прэзідэнт".

У апошнія гады яго дзейнасць была звязана з рэкламай, будаўнічым і нафтавым бізнесам.

Вечная памяць!

Пра кнігу Васіля Стомы "Маё мястэчка"

У гэтым годзе ў менскім выдавецтве "Лімарыус" накладам у 300 асобнікаў выйшла кніга беларускага эміграцыйнага дзеяча Васіля Стомы пад назвай "Маё мястэчка". За таго, здавалася б, немудрагелістай назвай на самай справе хаваеца па-мастацку вытанчаны образ роднай аўтару старонкі - мястэчка Лужкі, што знаходзіцца ў сучасным Шаркаўшчынскім раёне на Віцебшчыне.

Да выдання кнігі спрычыніліся добрыя вядомыя ў беларускім культурніцкім асяродку людзі. Так, прадмову напісаў архівіст з Нью-Ёрка Лявон Юрэвіч, моўным рэдактарам выступіў Зміцер Саўка, неабхідныя каментары зрабіла Наталля Гардзіенка. І ўжо ў прадмове Лявон Юрэвіч інтрыгуючы чытача, кажучы, што "ёсць на эміграцыі пісьменнікі, творы якіх займаюць ладную палічку... А ёсць адзін, якога і называць пісьменнікам не адразу надумаеш, бо пакінуў па сабе толькі адзін твор. Затое які!" І сапраўды, ужо з першых старонак кніга захоплівае нязмушанай манерай аповеду, найцікавейшымі фактамі з жыцця Лужак міжваеннага перыяду, шэрагам выдатна паказаных асабоў. І ўсё гэта добра прыпраўлена далікатным аўтарскім гумарам.

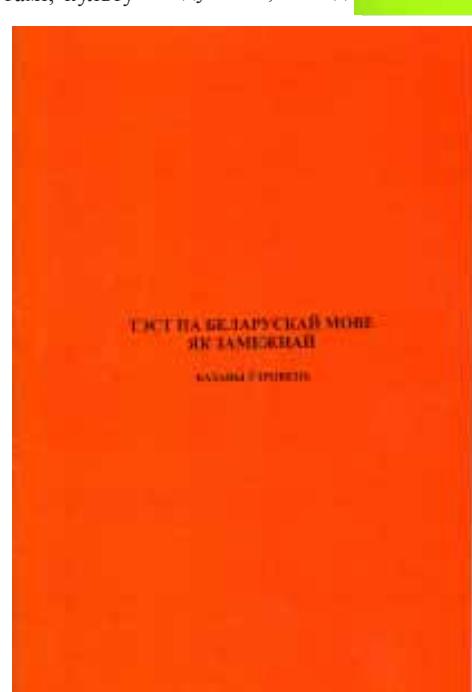
Васіль Стома, які нарадзіўся ў Лужках у 1911 годзе, па сутнасці апісаў у мастацкай форме ладны часавы кавалак жыцця беларускага мястэчка "з польскім часам", паказаў асноўныя клопаты і турботы жыхароў, адлюстраваў няпросты лёс беларуса.

Таксама хацелася б звярнуць увагу на моўныя асаблівасці выдання. Аўтар багата выкарыстоўвае дыялектызмы, што даваляе дакладна перадаць каларыт мясцовасці. Прычым амаль усе такія слова і словазлучэнні добра вядомыя і сёння жыхарам гэтага рэгіёна. Прыгадаем некаторыя толькі: *стыдаца, дзесятак, на круція, ад слова, мяншак, еміна, унепазнакі, уроцы, збытні, ціяtry, спадак і многія іншыя*.

Надзвычай каштоўным матэрыялам нам падающа зменшаны ў книзе "Абрады і звычайі Дзісненшчыны", у свой час занатаваны ці проста выдатна запомненіем аўтарам. Гэта добрая крыніца для нашых этнографаў і фалькларыстаў, бо звычай і абрэды апісаныя Васілем Стомам дастатковая падраізона і прафесійна.

Варты адзначыць, што твор публікаваўся ўжо двойчы, але толькі ў часопісах: "Беларускі Съвет" (ЗША, №№ 37-38 за 1980 - 1987 гг.) і "Полымя" (1998, № 9-12). І вось нарэшце асобнае выданне. І кожны, хто прачытае "Маё мястэчка", зможа пабачыць міжваеннага перыяду, беларускім словам. А для жыхараў сучасных Лужак і іх ваколіц - гэта проста незаменная крыніца краязнаўчай і гістарычнай інфармацыі, сярод якой магчыма даведацца нешта новае пра свае вёскі, пра сваіх дзядоў ды прадзедаў.

Юрась Бабіч,
намеснік старшыні
Віцебскай абласной
Рады ТБМ.

Да 90-годдзя лідскага краязнаўца Мікалая Дзікевіча

Вёска Сялец у 2006 годзе адзначыла 600-годдзе. Колішні настаўнік Сялецкай базавай школы Мікалаі Дзікевіч моцна перажывае, што не так даўно школа перастала існаваць. Без школы прынёманская вёска яшчэ мацней асірепела, занепадае.

Яна дарагая жыхару Сялец з многіх прычын.

Мікалаі Мікалаевіч Дзікевіч спакойна, з акадэмічнай грунтоўнасцю ў книжцы "Сялец. Прынёманская рачаіснасць" (Мн., 2010, 294 стар.) паказаў жыццё вёскі ад жніўня 1406 года, калі першы раз яна ўзгадваеца, да сёняшніх дзён.

Здзіву даеся, як радавы настаўнік зрабіў справу вялікага даследчыцкага колектыву - прааналізав штодзённае існаванне сем'яў вёскі, кожнага чалавека. Расказаў сам і ўспамінамі вяскоўцаў пра час давенны, вясны, пасляваенні акаўскі, калгасны. Нельга без сардечнай дрыготы чытаць пра нясконцыя гераічныя/недэречныя выпадкі на працы, прыклады цярпення, змагання вяскоўцаў з абставінамі, тупымі выслугачамі, нядарствамі выкананіць.

Нельга без болю чытаць: "На свеце няма больш пакутлівай мовы, чымсці беларуская. Колькі разоў спрабавалі яе пахаваць!" Амаль 400 гадоў была дзяржаўная ў Вялікім Княстве Літоўскім. Прыгняталі яе тады, аблольшчвалі, яшчэ болей пры далучэнні ВКЛ да Расійскай імперыі.

Усе дзевяць раздзелаў - ціхая малітўная высаведзь сына роднай зямлі білікім людзям, сялецкім і дзітрыкаўскім. Шкрабае за душу апісанне кладоў і кожнай магілы на іх, мовы подпісаў на плітах, нават памылак на іх.

Гэтую кніжку ўдала дапаўняе другая "Дзітрыкі. Зтукі заснушай цывілізацыі" (М., 2010, 200 стар.). Пісалася яна на 4 гады раней, доўга шукала спонсараў на выданне, пакуль фінансава не ацаніў гераічную працу цярплюць-

бацькі сын Валерый Мікалаевіч Дзікевіч, знаны маскоўскі журналіст, навуковец, Медзяй-PR-менеджар, палітолаг, пракладчык, - пісалася раней, а выйшла на чатыры месяцы пазней.

Як сын навекі вечны ўдзячыца лёсу за генна таленавітых бацькоў Вольгу Іванаўну і Мікалая Мікалаевіча, так яны шчырацца сэрцам і светлымі думкамі Валерью за друкаванне "Дзітрыкаў" ("Сялец" таксама).

Другая кніга падкупляе той жа дзелавітай выключнасцю спovedzi Мікалая Дзікевіча. Жыццё вёскі паказана ад саматужных гаспадарак да нашых дзён, пад стрэхамі і дахамі хат, на палетках і сенакосах. Трэба ўхітрыцца толькі, каб так цудоўна апісаць самую хату, сенцы, каморку, гумно, свіран, хлеў, найвыдатна апісаць прыгатаванне страв, пірагоў, хлеба, заціркі, дранікі, супоў, блінцоў, сыроў.

Чытаеш пра бытаванне лідскіх вяскоўцаў на святах, гульнях, забавах, склад воза, брычкі, саняў, пра нарыхтоўку дроў, мацаванне палукашкі і драбінаў, выкарыстоўванне прасніцы, краснаў, спраўлянне святаў, асабліва вяселляў, нарадзін, хрысцінаў... - радуешся і ганарыўшася падобнасці лідскіх звычаяў/завядзенікай з маймі слуцкімі.

З сямі частак кнігі праста не ведаеш, якую лепей адзначыць, пахваліць. Хутарызация, праца на хутары, першыя Саветы, нямецкі "новы парадак", перамога над фашызмам, колектывізація і калгаснае жыццё, сённяшні дзень - праста не кеміш, што болей значнае, фарбнае ў кніжцы. Усё кранае сэрца шчырасцю, ложко.

Да глыбіні душы ўдзячны стараннаму краязнаўцу Мікалаю Мікалаевічу Дзікевічу за стварэнне глыбокіх этнографічна-краязнаўчых кніг. Падобных наймаля.

Абавязаны, праста абавязаны ўзгадаць асобныя кід-

кія эпізоды жыцця М. М. Дзікевіча.

...Вострыць яго памяць вандроўны пераезны даваенны кінатэатр.

Па Дзітрыках Беліцкай гміны Лідскага павета падвечар ідзе прыгожая пані, патрэсвае меладычным званочкам, авбяшчае:

- Приходзьце на кіно, глядзець пышнемна ўсім.

Узвароціца галасістая звонь, у вокнах твары свяціцца. Люд нічога не мувіць, пані выдатна разуме: народу прываліць уйма.

Праз гадзіну-дзве на прадстаўленні ў вольнай шырокай халіне стракоча аппарат, па белым палатне паўзуць аўто, лоўка танцуюць спрытныя мужчыны і жанкі, фасоністыя музыкі наярваюць рытмічную музыку, сталыя дзітрыкаўцы сішана эхаюць, падшпаркі кшталту Мікалаікі Дзікевіча пастрохонта ўзвісіваюць ад ляцелага на іх конніка.

І пішчом, праўдаю і няпраўдаю, платна і бясплатна мосціцца радасныя на другі сеанс, трэці.

... Страшэннымі водбліскамі перакаўмлычаюцца ў памяці Дзікевіча сцэны ўзаемазнішчэння беларусамі беларусаў, славянамі славянаў: белымі (акаўцамі) камуністай і прафсаўзлічнымі, энкаўдэншнікамі - акаўцаў. Знішчэнне любымі прыхаднямі невінаватых вяскоўцаў, рабунак іх маёмы, жывёлы.

Самая лепшая выхавальнікі і сябры-настаўнікі ў жыцці хлопчыка Міколкі, падлетка Міколы, студэнта Мікалаі Дзікевіча, педагога і краязнаўцы Мікалая Мікалаевіча Дзікевіча - Яраслаў Уладзіміравіч Кухарскі, Зоя Іванаўна Шуціла (беларуская мова), Канстанцін Іванавіч Буйніцкі (матэматыка), Ліда Мікалаеўна Буяк, Вячаслав Мікалаевіч Кучынскі, Вольга Іванаўна Белянкевіч, Канстанцін Уладзіміравіч Гец, Марыя Міхайлавна Лукашэвіч (Казэл)..

Светлымі іскаркамі ў Дзікевіча звязаюць сустрэчы і размовы з выдатнымі педагогамі Іванам Іванавічам Салаўевым і яго жонкай Нэляй Антонайной, Юльянам Іванавічам Місюковічам (Дзітрыкаўская школа Тарноўскага сельсавета).

Колькі памятае пенсінер з 48-гадовым працоўным стажам, столькі ў савецкай прадавай паспяховай школе недахваты, нястачы, усуцэль проблемы.

У 2009 годзе вызначыць сектары і рады магіл на старынных вясковых кладах, паказаць размяшчэнне канкрэтных пахаванняў старому Дзікевічу было цяжкавата. Тым болей, што нават родзічы не ўсё памятаюці. А ён яшчэ апісваў надмагілле нібожчыка: прозвішча, імя, бацькоўства, дзень, год нараджэння/смерці, тэкст, яго мову. Выпісваў памылкі ў надмагіллях, розні

крыжы, праваслаўны ці католіцкі, як стаіць, дзе, куды павернуты, у якім стане агароджа.

Не раз турбоціла: наўшта падрабязна ўсё апісваць, балазе, асобным вясковым абыякаўцам усё да фені. Нават кнігу, у якой узгадваюцца родзічы, апісваеца лёс сям'і, нават кнігу такому млюсіца набыць. Рубля на паўлітру знойдзе, капейку на кнігу не адшкадуе.

Усплыве раздражненне, зікнє. У мудраца Дзікевіча, каторы часта ўзіраеца, ацнівае блізка ўжо Тагасвешце, перамагае здавеннае язычніцтва, дзеялічага жыве кожны азораны: працай не для іншых - для сябе, атрымаеца для іншых; не забудзеш мёртвых - памогуց табе і тваім, вяскоўцам, крэўнікам. Тамашня лепей за многіх тутэйшых дзея твае падтрымаюць, дадзена табе - свяці, працуй.

- Сёлета прыйдзеца пераўдакладніца на магілках. Зменаў нямала, - сказаў ён мне дзесятага верасня 2014. - Узяўся - мушу рабіць толкам. Узваліў - цягну.

У словах працавітай пчалы, якая высокакаліфікавана працуе над трэцім кніжкам, таксама дыхтоўнай і аўёмнай, свая праўда.

- Трэба ісці.

Спяшыць да сваёй падтрымкі і радасці Вольгі Іванаўны. У падзім і ўзімку М.М. Дзікевіча лепей, прадуктыўна працуеца, на дўгія размовы няма часу.

Багата што непакоіць ураджэнца Дзітрыкаў. Абыякаўства людзей да калектыву, саміх сябе, рэзкае прыніжэнне сярэдняга і вышэйшага ўзроўню навукоўцяў, уласціва рэлігійных канфесій у палітычных сітуаціях.

Калі дзеци разумнейшыя за татулю - шчасце. Страх бацькам, сціх паўтарае Дзікевіч, калі перад адыходам Туды, баяцца за пакінутую ў зимным жыцці крывіну. Рабіце ўсё для здароўя дзяцей, дастойна выхоўвайце.

- Выдзеліце, калі ласка, галоўную жыццёвую проблему.

му, - адчуваю, размова пльве да лагічнага завяршэння.

Мікалаі Мікалаевіч моцна злуе ад заняпаду беларускай мовы. Ганьба, на абласны Магілёў усяго адна дзяўчынка вучыцца прадметы па беларуску. Да чаго дажыліся, на стотысячную Ліду дзесяць школьнікаў у 2014-2015 пачнучу вучыцца на беларускай, у Гародні - пятнаццаць, у Менску лічаныя.

- Ніводнага Дэкрэта і Указа аб падтрымцы беларускай мовы ў краіне за дваццаць гадоў. Ніводнага. Чаму мы кочімся ў рускасці? Ня ўжо нашы дзяржаўцы не асягаюць створанай гіблоты з беларускай мовай, значыць з нацыяй. Нельга далей паніжацца, - ціха-ціха прамаўляе не краязнаўец і даследчык - герой.

Яго шэпат грымотнаю ляскавіццаю б'е міне сэрца.

Сорак гадоў працы над абедзвюма кнігамі. Атрымаліся выдатнымі, яны неабходныя бібліятэцы, школе, навукоўцу. Спакойны лагічны стыль. Фактура вывераная, толкам згрупаваная.

- Чаму вы не падаецце заяву на прыём у Саюз беларускіх пісьменнікаў? - сто разоў задаваў яму пытанне чатыры гады таму, летась, сёлета.

Сціплы дабрак, якіх большасць у старынных беларускіх вёсках, ухіляеца адказу, спасылаецца на альбышто. Нават на занятасць, здраво.

- У вас два важкія фаліяты. Прашу, падавайце.

Залішняя сціпласць таксама нядобра.

- Прымяоць не толькі за прозу і вершы, за краязнаўчыя працы і публіцыстычныя

Мікола Дзікевіч

Сялец.

**Прынёманская
рачаіснасць**

**Мікола Дзікевіч
Дзітрыкі**

Зімскія зімскія пісні

**На здымках: сям'я -
М.М. Дзікевіч, жонка В.І.
Дзікевіч, сын Валерый, дачка
Іна; юбіляр і сын Валерый;
вокладкі кніг.**

**Валер Санько,
пісьменнік.**

Лідзяне і бітва пад Воршай

У Лідзе, як і па ўсёй Беларусі ўрачыста адзначылі 500-годдзе перамогі войскаў ВКЛ у бітве пад Воршай.

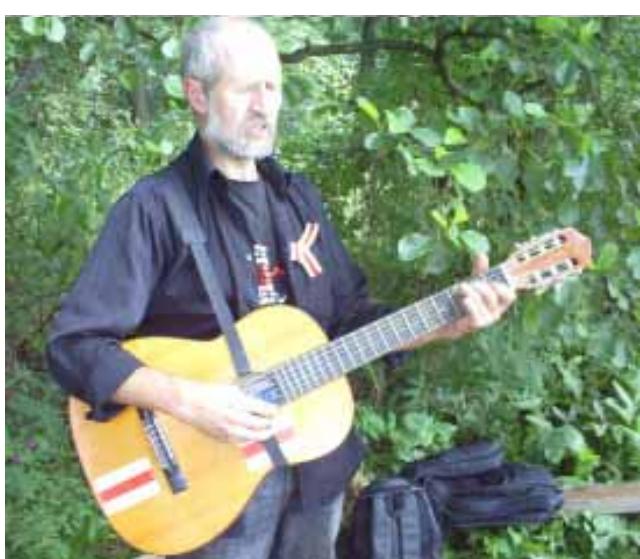
7 верасня ў Свята-Георгіеўскім храме г. Ліды была адслужана паніхіда па праваслаўных ваеначальніках ВКЛ, якія ўдзельнічалі ў гэтай бітве: па гетману найвышэйшаму князю Констанціну Іванавічу Астрожскому (з Турава-Пінскіх князёў), па ваяводу Юрыю Мікалаевічу Радзівілу (Геркулесу), па ваяводу Івану Сямёновічу Сапегу і па князю Васілю Андрэевічу Палубінскому (Палубенскому, з Гедзімінавічай) і па ўсіх ваярах, якія загінулі ў той бітве. І калі за першых трох маліліся па ўсёй Беларусі, то князь Палубінскага загадалі, мабыць толькі ў Лідзе, а тым не менш пад яго камандай пад Воршай было паўтысячы ваяроў.

Пасля набажэнства на сяброўскай сустрэчы гучалі песні пра Воршу ў выкананні слыннага барда Андрэя Мельнікава.

11 верасня адбылося асвячэнне падзячнага медальёна князю Констанціну Іванавічу Астрожскому ад грамадзян Лідскага раёна (медальён работы лідскага скульптара Вадзіма Вебраб'ёва). Асвячэнне ў прысутнасці вернікаў здзейсніў дабрачынны Лідскай акругі айцец Расціслаў.

Звяртаючыся да вернікаў айцец Расціслаў сказаў:

- Ён найперш шмат зрабіў дзеля таго,

каб межы нашае радзімы былі абаронены. А для праваслаўнае царквы пры ім было адчынена шмат новых храмаў. Ён быў па-сапраўднаму ве- руочым чалавекам, заў- сёды наведваў храм, ма- ліўся і шмат зрабіў дзеля таго, каб вера праваслаўная існавала на на- шых землях. І нездарма ж яго цела пахавана ў Кіева-Печэрскай лаўры. Гэта шмат пра што свед- чыць...

Пра значнасць перамогі пад Воршай гаварыў і старшина ТБМ г. Ліды Станіслаў Суднік.

- У 1512 годзе яны ўзялі Смаленск, і Смаленск дагэтуль іхні. У 1514 пайшлі на Воршу, Віцебск, Полацк, Барысаў і Менск. Констанцін Астрожскі спыніў нападнікай, і гэтыя гарады і сёння нашыя.

Падзячны медальён - гэта самае малое, што ўдалося зрабіць. Беларусь чакае на велічны помнік гетману найвышэйшаму Констанціну Іванавічу Астрожскому. Да сць Божа прычакаем, бо вынік перамогі Астрожскага пад Воршай - гэта нашая сённяшняя дзяржава Беларусь.

Яраслаў Грынкеўч.

Князь Васіль Андрэевіч Палубінскі - паўтысяцкі ў бітве пад Воршай

Да 500-годдзя бітвы

Бітва пад Воршай адбылася 8 верасня 1514 г. Гэта была найбуйнейшая бітва вайны Маскоўскай дзяржавы з Вялікім Княствам Літоўскім 1512-1522 гг. паміж войскамі ВКЛ і маскоўцамі на рабцы Крапіўне за 5 км ад Воршы. Нават расейскія гісторыкі пісалі пра грандыёзны разгром арміі маскавітаў колькасцю ў 80000 чалавек амаль у троі разы меншымі сіламі вялікага князя літоўскага. Падзеі апісваліся ў класічных працах М.М. Карамзіна, Н.С. Арцыбашава, С.М. Салаўёва і іншых.

Войска ВКЛ, якое падпарадкоўвалася вялікаму князю літоўскому і каралю польскому Жыгімонту Казіміравічу, складалася з прадстаўнікоў абедзвюх дзяржаў. Непасрэдна ў паходзе да Воршы і ў бітве пад камандаваннем князя Констанціна Астрожскага ўдзельнічалі каля 30 000 чалавек з неакрэсленай колькасцю гармат. Лёгкую конніцу ўзначальваў Юры Мікалаевіч Радзівіл, польскіх наймітаў - Януш Свярчоўскі, надворнае каралеўскае войска і аддзелы паноў - Войцех Сампалінскі.

Аснову ўзброеных сіл ВКЛ складала паспалітае руцэньне, якое склікала на падзядні венчанай кампаніі. Кожны шляхціц, які меў зямельны на- дзел, абавязаны быў несці венчаную павіннасць.

Вядомая акруговая прызыўная грамата Жыгімonta ад 24 траўня 1514 г. аб выступленні ў паход на дапамогу Смаленску. У грамаце адзначалася, каб усе "были наготову на службу нашу на войну, и держали кони сътыни и зброй чисты". У ёй даваўся і тэрмін, да якога павінна прыбыць земскае апалчэнне: "...кождый со своим поветом, тогож часу,ничего не мешкаочи на кони воседали и до Менска тягнули, на рок, на день святого Иоана". Грамата была накіравана "до князей, земян, бояр и панов" пералічаных паветаў.

З зямель ВКЛ меркавалася сабраць харугвы наступных адміністрацыйных адзінак (у дужках пазначаны службовыя асобы на той момант): Віленскага ваяводства (ваявода Мікалай Мікалаевіч Радзівіл), Гарадзенскага і Ковенскага паветаў з Троцкага ваяводства (ваявода і надворны маршалак Рыгор Станіслававіч Осцікаўч), Жамойцкай зямлі (стараста Станіслаў Янавіч Гаштольд), Валынскай зямлі (маршалак Канстанцін Іванавіч

Астрожскі), Дарагічынскага і Бельскага паветаў з Падляскага ваяводства (віцебскі і падляскі ваявода Іван Сямёновіч Сапега), Берасцейскага павета (берасцейскі стараста Юры Іванавіч Іллініч), Уладзімірскага павета (уладзімірскі стараста Андрэй Аляксандравіч Сангушка), Наваградскага павета (ваявода Ян Янавіч Забярэзінскі), Камянецкага павета (князь Сямён Чартарыскі), Гарадзенскага павета (ваявода Юры Мікалаевіч Радзівіл "Геркулес"), Менскага павета, Пінскага княства (пінскі князь Фёдар Іванавіч Яраславіч). Тут няма ўсходніх тэрыторый, бо да траўня-чэрвеня 1514 г. насельніцтва прыгранічных паветаў ўжо паднялося на абарону.

У 1502 г. на сойме ў Наваградку вялікі князь Аляксандр сумесна з панамі-радамі установіў норму - 1 узброены вершнік з 10 службаў (г.з. з 20-30 сялянскіх двароў). На Віленскім сойме 1511 г. было вырашана, што адзін вершнік павінен выстаўляцца не з дзесяці службаў, а з дзесяці "дымоў".

Захаваліся дакументы,

верагодна 1513 г. пра коль-

касць вершнікаў, якіх маглі

выставіць гарады ВКЛ.

Ліда павінна была паставіць

у войска ВКЛ 30 узброенных

вершнікаў, Васілішкі - 8

(Менск - 20, Гародня - 20,

Берасце - 150, Слонім, Ваўкавыск, Навагра-

дак - 20).

З усіх лідзянь нейкую інфармацыю пра ўдзел у бітве мы маєм толькі адносна жалудоцкага дзяржаўцы князя **Васіля Палубінскага** (Палубенскага).

Ужо 15 чэрвеня 1514 г., г.з. за тыдзень да заканчэння тэрміну збораў войска, жалудоцкі дзяржаўца Васіль Палубінскі прыйшоў са сваім поштам колькасцю 50 коннікаў, да яго аддзела далучылі атраду з 511-526 чалавек, і князь Палубінскі з сваімі войскамі адным з першых з'явіўся ў раёне баявых дзеянняў. Па перапісу 1528 г. ён выстаўляў 43 вершнікі, што амаль што супадае з ягоным аддзелам з 50 вершнікаў, якіх ён прывёў у 1514 г.

Князі Палубінскія маюць наўпроставае дачыненне да Лідчыны, паколькі валодалі Мажайкаўскім ключом, ды і прозвішча паводле адной з версій паходзіць ад лідскіх Палубінікаў.

Выводзіліся паводле ўласнага радаводу ад Андрэя Алягердавіча, гэта ўскосна паводле

з артыкула "Адлюстраванне Аршанская бітвы на старонках беларускіх падручнікаў".

На тэхнічных прычынах артыкул надрукаваны без подпісу.

Аўтарам гэтага артыкула з'яўляецца кандыдат гістарычных навук Алег Трусаў.

Рэдакцыя прыносиць прафесійную аўтару за недагляд.

Княжацкі герб Палубінскіх
(герб А. Г. Палубінскага,
1670 г.)

бацька нашага героя Андрэй Палубінскі пахаваны ў Кіева-Печэрскай лаўры побач з кіеўскім князем Уладзіміром Альгердавіч. "Левага", хай сабе і князя, побач з сынам вялікага князя літоўскага пакласці наўрад ці дазволілі.

Князь **Васіль Андрэевіч Палубінскі** (каля 1480-4.03.1551) - намеснік уладзімірскі (1505-07), дзяржаўца любашанскі і цяцерынскі (1515-16), дзяржаўца жалудоцкі (1516-35), каняўскі і дубіцкі (1527-29) маршалак гаспадарскі з 1521 г., стараста міцілайскі і радамскі з 1535 г. Валодаў маёнткамі Гарадзішча, Яблынъ, Глыбокае, Круглае (цяпер г.п. Круглае ў Магілёўскай), Палюбічы і Мажайкаўка.

У лютым 1509 г. за зношні са "здрадцамі" Глінскім князь Васіль Андрэевіч Палубінскі быў арыштаваны. Арыштаваны быў таксама князь Ольбрахт Гаштольд, князь Аляксандр Хадкевіч, стайнік Мартын Храбтовіч і падскарбі Федзька Храбтовіч. З-пад арышту князь Васіль Андрэевіч Палубінскі быў вызвалены 18 траўня 1511 года. Пасля ўсе пяцёра былі апраўданы. І, як бачна, князь Васіль Палубінскі ды, мабыць, і астатнія не мог спазніцца пад Воршу.

Князь Васіль Палубінскі перажыў свайго сына Льва Васільевіча, якога пахаваў у Кіева-Печэрскай лаўры, і сам быў пахаваны там жа. Так што ў Ляўры спачывае не толькі гетман найвышэйшы ў бітве пад Воршай князь Констанцін Іванавіч Астрожскі, а і паўтысяцкі ў той жа бітве Васіль Андрэевіч Палубінскі.

Палубінскія - адзіны, мабыць, беларускі княскі род, князі трох пакаленняў якога ляжаць у Ляўры.

**Леанід Лаўрэш,
Станіслаў Суднік.**

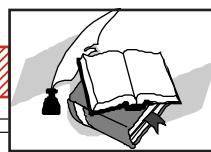
Удакладненне

У № 36 (1187) газеты "Наша слова" ад 3 верасня 2014 г. на ст 6-7 быў змешчаны артыкул "Адлюстраванне Аршанская бітвы на старонках беларускіх падручнікаў".

На тэхнічных прычынах артыкул надрукаваны без подпісу.

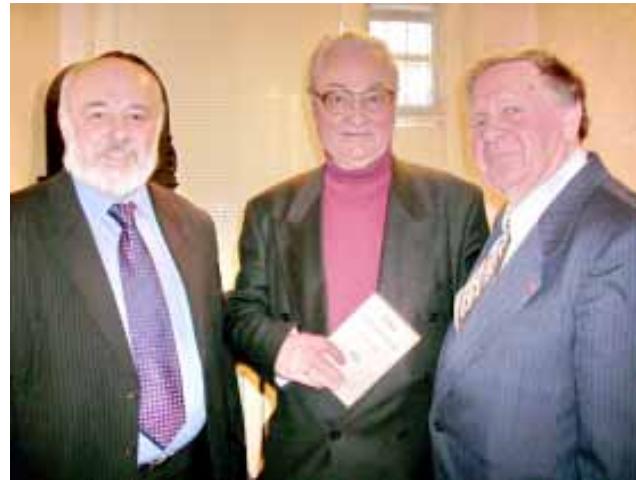
Аўтарам гэтага артыкула з'яўляецца кандыдат гістарычных навук Алег Трусаў.

Рэдакцыя прыносиць прафесійную аўтару за недагляд.

"Я хачу прайсі і па зямлі, Самым верным, любімым сынам"

Вечарына памяці Генадзя Бураўкіна адбылася ў Менскім Палацы мастацаў. Яе вялі старшыня Саюза беларускіх мастакоў Рыгор Сітніца і паэт Леанід Дранко-Майсюк. Зала была перапоўнена прадстаўнікамі творчай інтэлігэнцыі, сябрамі грамадскіх арганізацый, аматарамі пазіі. Відаўшраг дазволіў убачыць Генадзя Мікалаевіча на экране падчас яго спаткання з Васілем Быковым, Рыгорам Барадуліным, Радзімам Гарэцкім, ў працоўным кабінеке на Белдзяржтэлебачанні, у прадстаўніцтве УАН. Можна было адчуць

циплю яго вачэй і лагоду ўсемешкі, убачыць яго з матуляй, з жонкай, дзеце мі і ўнукамі на фотаздымках, пачуць ягоны голос.

Ён адышоў, але ён з намі", - такога зместу былі прафомы выступаў. Рыгор Сітніца ўзгадаў пра сяброўства Генадзя Бураўкіна з мастакамі: Гаўрылам Вашчанкам, Арленам Кашкурэвічам, Леанідам Шчамялевым, Георгіем Паплаўскім і іншымі. На Леаніда Дранко-Майсюка паўплывалі

слова школнай настаўніцы, якая сцвярджала, што ў кожнага павінен быць свой абранны беларускі паэт, а яе ўлюблёнім паэтам быў менавіта Генадзь Мікалаевіч Бураўкін.

Дарагімі ўспамінамі пра студэнціка сяброўства падзяліўся паэт Васіль Зуёнак. "З Генадзем мы жылі некалькі гадоў у інтэрнаце па вул. Няміга, 21. Нашы ложскі стаялі побач, галава да галавы, і я адчуваў чалавече і паэтычнае дыханне майго сябра. Памя-

таю, як ён рыхтаваў зборнік лірыкі "Майская просінь". Насупраць нашага дома ўзвышаўся Свята-Петра-Паўлаўскі сабор. У нашым будынку на першым паверсе знаходзілася прафуктовая крама. Мы наўбываў ў ёй ежу, і з прычины паспяховай здачи іспытаў ці на святы таксама спускаліся ўніз, у краму.

Мы разітваліся з родным Генадзем на Нямізе, у тым жа Свята-Петра-Паўлаўскім саборы, пры спевах хору і малітвах святароў, пры запаленых свечках.

Але мне так хадзела прамовіць: "Уставай Генадзь! Пойдзем, насядзім у нашым інтэрнацікі пакоі, дзе было так весела, гаманліва, дзе ўсе былі маладыя!"

Анатоль Вярцінскі прысыціў верш шаноўнаму сябру. Ён сказаў пра паэтаў:

Мар'ян Даргель.

Згарэў наш паэт, як "высокая зорка", А ў нас, на душы няёмка і горка. Пайшоў у святую, высокую весь, Аддаўшы народу талент увесы.

Пакінуў для нас ён ведаў аштар, Не зіншчыць ні час, ні іржа гэты дар, Патрэбны ён будзе краіне вечна, На жаль, час такі хуткаецы.

Нашчадкаў, роўных таленту Купалы, На зямлі Беларусі пакуль яшчэ мала. А паэт, што рыфмую слоўцы-ўздыхі, Як снег вясною, сыйдзе паціху.

Паэзія Бураўкіна разлілася ў народзе, Бо сябе ўсяго аддаваў ён свабодзе, У зло цаляваў сваю вострую дзіду, У безкультур'е, хлусню ды крыўду.

Быў дэпутатам і дзяржаўным мужам, За сваю Беларусь змагаўся мужна, Дарогу масціў маладой дзяржаве, Дбай аб яе дабрабыце, гонары, славе.

Пойдуць, я веру, па вуліцы паэта, Чытачы-беларусы зімой і летам, І слова ўспомніць, што ён ім гаварыў. Вялікі дзякую, што з намі ён жыў!..

Мар'ян Даргель.

Алесь Старыкевіч:

У дэлегатаў Усебеларускага кангрэсу за незалежнасць павінна быць гранічна простая мэта

30 жніўня з ініцыятывы вядомых грамадскіх дзеячоў і навукоўцаў Алены Анісім і Алега Трушава ў Менску створаны аргкамітэт па падрыхтоўцы і правядзенні ўсебеларускага кангрэсу за незалежнасць Беларусі. Але падобны форум ужо зафіксаваны ў найноўшай гісторыі краіны. З ініцыятывы і пад кірауніцтвам вядомага беларускага журналіста Алесі Старыкевіча 14 гаду таму 29 ліпеня 2000 года ў Менску адбыўся Усебеларускі з'езд за незалежнасць. Яго сустаршыні были пазты Рыгор Барадулін і Генадзь Бураўкін, акадэмік Радзім Гарэцкі і гісторык Анатоль Грыцкевіч. На з'ездзе 1.376 дэлегатаў прадстаўлялі 227 арганізацый, розныя колы грамадства і ўсе рэгіёны краіны. Дэлегаты прынялі "Акт незалежнасці Беларусі". У ім адзначаецца, што рэальная пагроза сувэрэнітету краіны нясе дамова аб стварэнні Саюзнай дзяржавы Беларусь і Расіі, падпісаная 8 снежня 1999 года. У сувязі з гэтым акт не признае законнымі любыя пагадненні і раешні, скіраваныя на скасаванне альбо аблежжаванне сувэрэнітetu Беларусі. Акт заклікаў беларускіх грамадзяняў бараніць незалежнасць Бацькаўшчыны, а сусветную супольнасць - забяспечыць гарантны сувэрэнітету Распублікі Беларусь. Грамадскасці будзе цікава пазнаёміцца з абставінамі, пры якіх рыхтаваўся і праводзіўся Усебеларускі з'езд за незалежнасць. Пра гэта карэспандэнту НЧ распавёў кіраунік грамадскасці з'езду Алесь Старыкевіч.

- Напрыканцы 1999 года ў сувязі з падпісаннем дамовыя пра стварэнне саюзнай дзяржавы Беларусь і Расіі было адчуванне, што страта незалежнасці вельмі-вельмі рэальная. Было зразумела, што супрацьстаяць сілай гэтаму няма анікай мажлівасці. І ўзнікла думка, што трэба прыняць адмысловы дакумент, які б засведчыў імкненне беларускага народа да дзяржаўнасці незалежнасці. Прычым, скажу чыгыра, быў не столькі разлік на тое, што гэты дакумент спыніць нейкія працэсы, колькі на тое, што ў выпадку дрэннага развіцця падзеяў гэты дакумент можа стаць падставай для вяртання незалежнасці праз некаторы час. Як авбяшчэнне БНР у 1918-м транзітам прац БССР дазволіла Беларусі стаць незалежнай дзяржавай у 1991-м...

На прыканцы вечарыны песні Генадзь Бураўкіна выканала Зміцер Вайцюшкевіч.

Э. Дзвінская.
Фота аўтара:

1. Мікалай Тоўсцік, Генадзь Бураўкін, Уладзімір Содаль, 2009 г.
2. На вечарыне памяці

передаеца ў партыі дэмакратычнай апазіцыі на рэалізацію, бо ў іх ёсьць неабходныя структуры для правядзення форума. Але лідары большасці партыі паставіліся да гэтай ідэі раўніва, бо гэта не сыходзіла ад іх. Паколькі нікто з гэтых людзей не збіраўся падключыцца да падрыхтоўкі з'езду, ініцыятарам ідэі самім давялося брацца за гэты гуж. Сустаршыні аргкамітэту - Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Радзім Гарэцкі і Анатоль Грыцкевіч прапанавалі Васілю Быкову далучыцца да працы аргкамітэту. Але ён ветліва адмовіўся, паколькі знаходзіўся па-за межамі Беларусі. І хоць сустаршыні не здзялаліся штодзённай арганізацыйнай працай, аднак мушу падкрэсліць, што без іх з'езду бы не было. Но аўтарытэт гэтых выбітных людзей дазволіў невялічкай працоўнай групе з чатырох чалавек падрыхтаваць найбуйнейшую мерапрыемства апазіцыі ў закрытым памяшканні за ўсю гісторыю.

Уладзімір Пущін, і кірауніку беларускай дзяржавы давялося змяніць курс. Вось чаму нашае мерыпрыемства ўладу моцна не раздражняла. Натуральна, яна не разглядала нас у выглядзе нейкіх хайруспнікаў, але і сур'ёзна не шкодзіла нашай працы. У выніку на з'езд было вылучана калі 1.500 дэлегатаў з 117 раёнаў Беларусі. Наш сход атрымаў шраг прывітання ў з-за мяжы, у тым ліку ад тагачаснага презідента Чэхіі Вацлава Гавела і старшыні Рады БНР Іонкі Сурвілы.

Сярод тых, хто дапамог ў падрыхтоўцы з'езду, трэба адзначыць Таццяну Процьку, Генадзя Грушавога, Уладзіміра Роўду, Ніну Шыдлоўскую. Яўгена Лабановіча, Валянціну Палевікову, Ірыну Германовіч, Сяргука Бахуна, Аляксея Каарля, Вячаслава Січыка, Іосіфа Навумчыка, Таццяну Ваніну, Юрасія Беленікага і шмат-шмат-шмат іншых... Да з'езду спрычыніліся нават ліберал-дэмакраты, якія надрукавалі і прывезлі мноства ўлётак. Сам з'езд прайшоў на дзвіве, вельмі прыстойна, улічваючы, што зала была перапоўненая, і людзі занялі ўсе праходы. Паколькі з'явіліся пажарныя і прадстаўнікі сілавых структур, якія запатрабавалі вызваліць праходы, мне давялося разрульваць гэтую сітуацыю і дамаўляцца. Аднак каманды "фас" сілавікі ўсё ж не атрымалі, таму анікіх экспесаў пад час з'езду не адбылося. Я цешуся шляхетнымі паводзінамі дэлегатаў, якіх з'яднала і ўзяла ідэя незалежнасці Бацькаўшчыны.

На Дзень Волі 25 сакавіка 2001 года адбылося ўрачыстае падпісанне "Акту незалежнасці Беларусі" у прысутнасці дыпламатычных прадстаўнікоў замежных краін.

І сёня, калі створаны аргкамітэт Усебеларускага кангрэсу за незалежнасць Беларусі, жадаю яго сябрам вылучыць гранічна простую, ясную і разумную мэту. Так рабілі мы. І гэта было падтрымана людзьмі.

Марат Гаравы.

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумары.)

- Ваш белорусский язык скоро отойдет, знайте это, - сказаў Машэраў праз некалькі месяцаў Сцяпану Міску на Бюро ЦК КПБ, калі разбралі яго скаргу-нязгоду з выключэннем з кампарты.

- Не, не адамрэ беларуская мова, - нязгібна ўрэзала Сцяпан Міхайлавіч, фальклорыст і патрыт.

Увойну ў іх хаце некалькі дзён хаваўся ад немцаў Сяргей Пртыцкі.

- Почему же?

- Но ёсьць не толькі мы, а і ўсе вы. Мова не адно наша, а і ваша.

Сцяпана Міску не аднавілі ў партыі, не ўзновілі на працы ў інстытуце, але слова нярушнага, смеліка доўга хадзілі па ўсіх начальніцкіх кабінетах.

...Рэшта беларускіх паслухмянікаў/начальнічак, у камісіях абы-хто не засядоў, падтрымалі ў 1982 ненавіджанасць тады і пасля рашиэнне-рэкамендаци ю ЦК КПБ. Ні адзін тагдышні засядалец не дапамог таму, пра каго цяпер усе яны і дзяржаяць звоніць гадамі, бесперастанку. Прэмію Уладзіміру Сямёновічу Карагевічу геніі і аўктыўісты з Камітэта прысудзілі наступны раз, ужо мёртваму, праз два гады.

Каго-небудзь з тых рашальнякаў-паслухмянікаў хоць праз гады пасараматіў? Выставілі іх бязглаздзе і звычайную беспрынцыповую ўслугнісць на святло ўсялюдства? Не.

Ведаюць дзеці, унуки, суседзі, саслужыўцы пра бездухоўнасць галасавальнікаў у тэатры гадзіны? Безумоўна, не. Усё ў нас плыве ціхенка, адхілем аўтара патайненіка, душым дружненіка. Аナンімная рэцензія на падручнікі і літтворы ўсё часцей, як у колішнія савецкія часы.

Агдзела ўсё. З намеснікамі рэдактара "Маладосці" мудрым Алемес Наварычам сузгаднілі ў 2007 годзе ў аповесці "Карыды вогненныя іскры", 31 стар., кожны радок і коску, знялі нізгіздкі (апрача адной), - а твор як ляжаў нярушина ў "Маладосці", так і ляжыць. З 1987 чатыры разы трукаў у гэтыя дзвёры "Карыдай". Ляжыць даречы ўсі апавяданне "Іскры Алімпіяды", таксама адбранае, ні ў адной дзяржлітредакцыі не надрукаванае, у тым ліку ў "Полымі", "Нёмане".

Сёлета ў мі "Карыду" адхіліла чарговенская знаўца літаратуры беларускай, рэдактар "Маладосці" Святлана Дзянісава: - Друкаваць не будзем. - Аддзел здаў. - Ну і што. Не будзем і ўсё. - Чаму? - Вы так паказалі карыду, нібы сядзелі ўнутры быка. - Гэта дрэнна? - Ну знаеце... - Такое было дзе-небудзі апісаны? - Ну знаеце... - Да стыль, мовы заўгаві ёсце? - Ну знаеце...

Знаю, не тут, разумная, табе народ вучыць.

Паслухаў аргументацію такіх кіраўнічкоў, іх падказчыкаў - мацней упэўніцца, апрача агульшчыны і "ну знаеце..." у важных выпадках у іх нічога німа. Доктар наувук, прафесар чуе, калі не на месцы, не бярэцца ў рожкі, асабнія літсядельніцы ў беларускай цяпершчыне да гэтага не дараслі.

...

Адукаваныя невуکі лічацца адно з уласным вопытам і ведамі, мяркуюць, іх седалы заменяць доказанасць.

Уся матывація гардскіх і вісковых аступененцаў: нам так думацца, мы так рашылі. А мо' - ім так парайлі.

Адна з прычын развалу Савецкага Саюза - абсалютная адсутнасць канкурэнцыі на заводах і фабрыках, у інстытутах і рэдакцыях. Вытваралі другаснае, адсталое, завалвалі нілепшым, а то і бракаваным гаспадаркі, склады - і радаваліся. Ад беспакаранасці. Яшчэ да Гарбачова алмаза- і золатаздабыўная краіна, з найурадлівымі глебамі, працавальным людам займела 120 млрд долараў доўту, трацину ВУП, і вінаватыя няма. Заслужыла назыву чумы ХХ стагоддзя, імперыя зла менавіта з-за нападжанай кіраўніцкай шэррасці, непрыманні другой думкі, ідзі.

Сіmpатичная ўпэўненка Дзянісава пачуваеца невінаваткаю. Доказніца не можа, апраўдвацца не можа, аўтаматам выгуджвае чутае мнно пяцідзесят гадоў: не будзем друкаваць. Яе вінаватыць - пустое, яна як усе ў беларускай Савецкай тагачасе ў цяперашні сучаснай акантоўцы.

Урэйкі з майго дакументальнага рамана пра Чарнобыльскую катастрофу "Звініць жаўрукі ў Чарнобыльскім небе", 2013, 612 стар., 50 экз., адхілялі выданні Беларусі па некалькі разоў. Старонкі не надрукавала ні адна дзяржгазета, незалежная "Народная Воля" таксама. Язычніцка-прыкметнае апавяданне "Самагубства - грэх апраметны", 6 стар., за трэх гады 26 (!) разоў адхілілі ўсе (!) дзяржжайныя і недзяржжайныя, рэспубліканскія і абласцныя газеты, так, так, і абласцныя. У ім рэдкае прыкметаўства, якое не ведае люд беларускі, якое ратуе намсажавых ад самагубстваў, прадоўжыць радасць/пакуты існавання, а рашальнякам - памер велікаваты, аўтар нянашанскі, ёсць слова кастрюбаватае, мала званичні, кланяўся...

(Надрукавалі яго "Літаратурная Беларусь", "Наша слова" і Слуцкі міжкраінны "Інфа-кур'ер").

- Аціхні. Не рассылай. Усё роўна нікто не плаціць рубля, - часам уздыхае жонка. А праз хвіліну: - Калі выконваеш абавязак, не можаш тайць з неба дастанае, пасытай, звані. - Праз гадзіну: - А лепей супакойся, - часцяком падагульвае мая Юльяна, несвядома ад са-мой візывае слова маці Скуцэня (Санько) Любы Кузьмічны, медсястры з 46-гадовым стажам (1918-2001), якая трывалае гадоў упрошвала не займацца няўдзячнай літсправай, дакарала, што я кінуш мініструйт.

"Што б ні сказаў - лепшай літаратуры беларускія часопісы друкаваць не стаць, бо... яе німа. І лепшай

крытыкі ў часопісах не будзе, бо... яе не можа быць! Каб была сапраўдная літаратура і сапраўдная крытыка, патрэбна адна ўмова: магчымасць "рэзант праўду-маткі". Пісаць без аглядкі на Галоўліт або на чыноўніка з аддзела, які дрыжыць за крэсла. Поўную праўду - ва ўсім і да канца". (16.11.83. Н. Гілевіч. Збор твораў. У 23 т. Т. 20, 2008, с. 290).

Дадам, і лепшыя ацэншыкі не заяўвіца.

Вераемна, настаў час пасцівіца, а хто яны, судзі. Можа Валер Санько прыдзіраеца, уласны бол дарэмна аба-гульняе, шырыць на ўсю беладзяржлітслужбу...

Фразамі кароткімі не адкажаш, болей паказваць існае аблудства на беларускіх літаратурных гонях, канкрэтнымі новымі прыкладамі высвечваць недарэкства ў "Полымі", "Маладосці", "ЛіМе", чым у прадмове да кнігі "Ненадрукаванае".

Венатуральная, калькаваная мова, невучоба ў носібіта беларускасці - у вясковага люду, - другаснасць, гардакі рускі шаблончык валодаюць многімі беларускімі пісьменнікамі.

Стваральнікі забываюць, хуткапіс дэтэктыва, лёгкасць чытання лістоўкі з часам чытачы паліцаць узорам, вырастуць павярху нікім. Пашчасна ўзаемапераплъненне фактографа-пісьменніка і не-глыбокага чытчика не прывядзе да добра.

Дванаццаць (!) разоў я падаваў заявы на прыём у Саюз пісьменнікаў, чатыры разы абліяваў на Радзе СП.

Беларускі ласкавы справядлівый таленавітавы прынялі з чацвёртага раднага аблеркаўніцтва.

На пасяджэннях/абмеркаваннях секцыі прозы не быў. Чамусыці не паведамлялі пра іх. Здарылася быць на аблеркаўніцтве 1992 г. Выступілі за прыём міністэрстваў чалавекаў, салідныя, аўтарытэтныя, доказныя. Галасаванне тайнае. Асобныя невыступоўцы, паводле чытчынкі запэўнівания, таксама станоўчылі. Вынік: за міністэрстваў членамі засірае ў апошнім томе, Дадатак.

БЭ друкавала энцыклапедыю ВКЛ. Гаварыў я з загадчыкамі рэдакцыі Бажэнавым. Грэх не даша пра таго, хто арганізоўваў першую беларускую краізнаўчую рэдакцыю, кіраваў, хто шмат памог навукоўцам і практикам,

хто за сваё жыццё надрукаваў амаль 160 кніг па краізнаўству, гісторыі.

Прынясіце кароткую біяграфію. - Прынесь, цэлую старонку.

У другім энцыклапедыі ВКЛ радкоў дзвянацца пра вас можа ўставім, у трэцім цвёрда дадзім, паабяцаў Бажэнаву.

Хтосьці павінны не трывалае хвігі ў кішні, спадзявацца на некага, а сам мусіць званіць, кричаць. Я стараюся, даводжу практикай пісьма, глыбінёй развагай герояў.

Усё жыццё гарбацица, маліцца, прасіць магі сабе і народу беларускаму, каб пасля баяцца прывесці народны мазольны аўктыўізм, невядо-

мы дасюль факт, родны дыялект... Які ты стваральнік! Не гадзіца. Стараюся гаварыць на колькі доляю шурпатую вострую праўду, выпакутаваную філософскую тытэзу. Натуральнае аўяднанне формаў, вобразу, ужыванне фальклёрнасці ў маіх апісаннях падзеі, чалавека, прыроды было і, дасць Бог, будзе.

Стваральнікі толькі, хто вынаходзіць, - казаў Гіём Апалінэр, Аляксандар Купрын, неаднайчы ўторы Іван Бунін. А ў многіх малых і вялікіх беларускіх творах усё коціць пад фактурнасць і рэалію хвіліны, то бок сённяшнісці, банальшыну.

Недасведчаны чытач змушвае аўтара падрабляцца пад сябе. А вынік? Шматаблічае ўзаемнае эпігонства спароджае аблежванасць ўсяго беларускага грамадства, нізіць культуру.

Ненатуральная, калькаваная мова, невучоба ў носібіта беларускасці - у вясковага люду, - другаснасць, гардакі рускі шаблончык валодаюць многімі беларускімі пісьменнікамі.

Стваральнікі забываюць, хуткапіс дэтэктыва, лёгкасць чытання лістоўкі з часам чытачы паліцаць узорам, вырастуць павярху нікім. Пашчасна ўзаемапераплъненне фактографа-пісьменніка і не-глыбокага чытчика не прывядзе да добра.

Даванаццаць (!) разоў я падаваў заявы на прыём у Саюз пісьменнікаў, чатыры разы абліяваў на Радзе СП.

Беларускі ласкавы справядлівый таленавітавы прынялі з чацвёртага раднага аблеркаўніцтва.

На пасяджэннях/абмеркаваннях секцыі прозы не быў. Чамусыці не паведамлялі пра іх. Здарылася быць на аблеркаўніцтве 1992 г. Выступілі за прыём міністэрстваў членамі засірае ў апошнім томе, Дадатак.

БЭ друкавала энцыклапедыю ВКЛ. Гаварыў я з загадчыкамі рэдакцыі Бажэнавым. Грэх не даша пра таго, хто арганізоўваў першую беларускую краізнаўчую рэдакцыю, кіраваў, хто шмат памог навукоўцам і практикам,

хто за сваё жыццё надрукаваў амаль 160 кніг па краізнаўству, гісторыі.

...Часам прыпылены хрысціянін, мусульманін, жыд, канфуцыянец, буддіст, мяркун: сам не буду подліць іншаверцу, хатца вера маг дазвалія, я шаную Бога, ягоныя ісціны, але падвучу на зло бамжатнага пня ці наркамана, той за капейку для дозы маці прадасць. Ашукавацца падвучальнікі, выканоўцы. Нават за думкі такія Неба карае самога і крэўных, неабвержна, як за ўсходам ідзе заход.

Не вedaюць двурушныя, любое развойванне (ка-жа адно, робіць другое) у са-мой аўктыўізм, невядо-

мога аднімае сілу бачыць, нішчыць здолнасці. У самых нечаканых праўах.

Менавіта тому людзі ўсіх канфесій не жывуць тара-канамі ў слоіках, пацукамі ў пограбах. Не грызуць і другім не дазваляюць. Носяць мір, любоў, спагаду не адно ў сэрцы і мазгах - у спраўах, учынках.

Самі жруць сябе беларусы. Не памагаем - топчам, душым адметнае, нязычынае.

У цудоўным беларускім літаратурным поніззі, са-вецкім і так званым цяпрашнім незалежным, нікто тады нікому не быў патрэбны і цяпер нікому не трэба. Нават рэцэнзентам газет, часопісаў. Многія выданія ляпаюць сімвалікі.

Мані апавесць пра ге-раізм беларускай сялянін, грэх адмаўлення Бога - "Воўка ты знойдзеш на сваю шыю", 69 стар., - за ўсё гады адхілілі 24 разы (скарочаны варыянт таксама). Апавесць "Карыды вогненныя іскры", 31 стар., адхілілі 12 разоў. Залежным, прыватным усё штосьці муліе.

...У

Віленскія беларусы адзначылі 500-годдзе перамогі ВКЛ над Масковіяй

Святкаванне перамогі войска Вялікага Княства Літоўскага пад кіраўніцтвам гетмана Канстанціна Астрожскага над Маскоўскім княствам распачалося з ўрочыстага набажэнства ў грэка-каталіцкай Святатроцкай царкве. Літургію адслужылі: а. Вікенцій (Васіль Яніцкі), а. Павел Яхімец і а. Даніла Сваяк.

Сімвалічным было тое, што служба праходзіла ў тым самым храме, які збудаваў Канстанцін Астрожскі ў гонар гэтай перамогі. Як кажа легенда, князь усю ноч маліўся Праваславію Дзеве і даў абіянне, калі пераможка маскалёў, збудуе царкву. Абіянне гэтае ён выканаў.

Служба адбывалася на беларускай і ўкраінскай мовах, чаргавае сведчанне пра братэрскасць наших народаў і пра тое, што мова не з'яўляецца перашкодай у камунікацыі. Сёння беларусы і украінцы дамовіліся, размаўляючы паміж сабой на сваіх родных мовах.

Гэта царква звязана з адным з найболыш вядомых дзеячаў беларускага і ўкраінскага народаў: св. Язафата Кунцэвіча, які з'яўляецца чарговым прыкладам агульнай гісторыі. Ён нарадзіўся ва Украіне, служонне распачынаў тут, у Вільні, у гэтым самым храме. А ў Віцебску, на беларускай зямлі, прыняў пакутніцкую смерць. Сваё жыццё аддаў за аўтаднанне цэркви і народаў.

Другая частка святочных мерапрыемстваў была прысвечана презентацыі руху салідарнасці "Разам", якая адбылася ў сядзібе ТБК. Прывемна, што гэты Рух апошнія гады шчыльна супрацоўнічае

з Таварыствам і цягам апошніх гадоў было праведзена некалькі супольных акцый, напрыклад, святкаванне гадавіны з дня смерці Каліноўскага і інш.

Галоўная задача Руху - захаванне гісторычнага спадчыны беларускага народа, а таксама перадача ведаў і памяці пра злачынствы, зробленыя камуністычным рэжымам. У сваіх прамавах Вячаслаў Сіўчык, Галіна Сіўчык, Алеся Макаеў распавялі кратка пра сваю дзейнасці, пра планы і перспектывы і, зразумела, пра шматлікія цяжкасці, якія сустрэкаюцца ў іх на шляху.

Заключная трэцяя частка мерапрыемстваў адбылася святочнай імпрэзай, прысвечанай гэтай ганаровай перамозе, пад час якой выступаўцы ўзгадалі не толькі важнасць і значнасць тae перамогі, якая адсунула маскоўскую акупацию нашых земляў да 1795 года, але і пра іншыя знакавыя даты, юбілеі якіх прыпалі на жнівень-верасень.

Гісторыя павучальная, і так атрымліваецца, што цягам гэтага апошняга года многім стала зразумела, што бяспечнасць, спакой, мір - гэта ўжо не такія гарантаваныя рэчы. У гэтым годзе споўнілася сто гадоў з пачатку Першай сусветнай вайны і 75 гадоў - з Другой. Але сёняшнія рэчы паказваюць, што чалавецтва мала вынесла ўроку з тых дзвюх вялікіх трагедый. Гітлера спрабавалі спыніць звычайнімі перамовамі, тое самае адбываецца і зараз, калі з Расеяй спрабуюць размаўляць, бачачы, што кожны раз яна падманвае і не збіраеца спыняцца. Але вялікім чыноўнікам не да гэтага, яны

спадзяюцца, што хтосьці адумашца. На жаль, калі агрэсар вырашыў ваяваць, перамовамі яго не спыніш.

17 верасня спаўняеца 75 гадоў з нібы так званага ўз'яднання Заходніяй і Усходніяй Беларусі. Захоп і падзел Польшчы адбываўся па дамоўленасці з Гітлерам і Сталінам, таму савецкі войскі прыйшли не вызываць Беларусь, як многія вераць да гэтага часу, а прыйшли з мэтай падзелу свету і захопу новых тэрыторый, якія адбываюцца і сёння. Многія вераць у казку ўз'яднання беларусаў. Але, у 1945 годзе, этнічныя землі з пераважным беларускім насельніцтвам, якія нібыту ў 1939 ўз'яднаваліся, раздаваліся проста так розным суседзям. То якое тады ўз'яднанне? Так што нікага ўз'яднанне не было, была звычайная акупацыя чарговых тэрыторый.

У жніўні споўнілася сто гадоў з дня нараджэння аднаго з найвыбітнейшых беларусаў XX ст. - біскупа Чэслава Сіповіча. Менавіта ён быў беларускім амбасадарам у каталіцкім свеце, праз яго свет даведаваўся пра беларусаў і іх праблемы. Галоўная ягоная задача - заснаванне бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў Лондане, найбагацейшага збору беларускай спадчыны, відаць не толькі ў далёкім замежжы, але і ва ўсім свеце.

У верасні споўнілася 95 гадоў з адыходу ў вечнасць найвыбітнейшага беларуса Віленшчыны Івана Луцкевіча. Менавіта ён пачынальнік адраджанай беларускасці ў гэтым горадзе. Дзякуючы яму тут былі створаныя Віленская беларуская гімназія, а таксама беларускі музей, які пазней

В.а. старшыні ТБК
др-Алеся Адамковіч.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная колегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі,
Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубіцкі,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by

Свята Вайсковай Славы ў Магілёве

8-га верасня магілёўцы адзначылі свята Вайсковай Славы навялкай імпрэзай, якую зладзіла мясцовая суполка ТБМ на чале з Алегам Дзялячковым. У якасці ганаровых гасцей прысутнічалі Мікола Купава і Аляксандар Жучкоў - стваральнікі аргкамітэту па святкаванні юбілею Аршанскай бітвы.

Спадар Мікола нагадаў старонкі гісторыі той падзея, распавёў пра стварэнне і сэнс знакамітай карціны "Бітва пад Воршай", якая захоўваецца зараз у варшаўскім музеі. А спадар Аляксандар яшчэ дадаў цікавыя замалёўкі з наведвання святочных урачыстасцяў, што адбываліся з нагоды юбілейнай даты ва Украіне, адкуль яны толькі што і прыбылі. Вечарыну працягнулі нашыя мясцовыя выканаўцы - Васіль Аўраменка і Павел Паствуход. Дарэчы, Павел - кіраўнік магілёўскага рыцарскага клубу "Барысфен" - прынёс на вечарыну свае рыцарскія даспехі, што можна было пабачыць на сцэне.

Аляксандар Сабалеўскі,
Магілёў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісаная да друку 15.09.2014 г. у 10.00. Замова № 2435.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 5600 руб., 3 мес.- 16800 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.